

УДК 340.1

МУРАШИН О.Г.

ОБНОВЛЕНА КОНСТРУКЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті сформована оновлена конструкція елементів механізму правового регулювання, до якої належать суб'єкти владних повноважень, які забезпечують (захищають) права, свободи та законні інтереси невіддільних осіб, правові відносини, акти реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, юридичні акти.

Ключові слова: механізм правового регулювання, правові відносини, правова культура, суб'єкти владних повноважень, суд, юридичні акти.

В статье сформирована обновленная конструкция элементов механизма правового регулирования, к которой отнесены субъекты властных полномочий, которые обеспечивают (защищают) права, свободы и законные интересы невластных лиц, правовые отношения, акты реализации субъективных юридических прав и обязанностей, юридические акты.

Ключевые слова: механизм правового регулирования, правовые отношения, субъекты властных полномочий, суд, юридические акты.

This article formed the updated design elements of the mechanism of legal regulation, to which assigned, the subjects of power, which provide (protect) the rights, freedoms and legitimate interests are not government officials, legal relations, the implementation of acts of subjective legal rights and obligations and legal acts.

Key words: legal regulation mechanism, legal relations, subjects of authority, court, legal acts.

Вступ. Звертаючись до проблеми наповнення вітчизняної теорії права цінностями ЄС, теоріями ефективного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, що є правильним і безальтернативним, на наш погляд, напрямком руху, треба уберегти молодих вчених-правників від вихолощення кращих напрацювань минулої епохи. Однією із яких є «механізм правового регулювання». І хоча вона не використовується в системі більшості країн учасниць ЄС, проте показала свою життєдіяльність і залишається визнаною вітчизняними вченими юристами, широко використовується в теорії права та правозастосуванні публічної адміністрації, хоча і потребує оновлення на засадах правої держави та новітньої системи права, у якій основним засадним елементом є принцип верховенства права.

Огляд останніх досліджень. До проблеми змісту елементів механізму правового регулювання звертала свою увагу значна частина вчених юристів: В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, М.Г. Кельман, Ю.В. Кривицький, С.М. Кушнір, О.В. Лаврінченко, М.М. Новікова, Н.М. Оніщенко, О.В. Петришин, В.М. Северинюк, В.В. Сидоренко, П.А. Чеберяк, М.Є. Черкас, А.М. Ященко та ін. Проте зазначені вчені елементи механізму правового регулювання як оновлену до вимог сучасності конструкцію не аналізували, досліджуючи інші більш загальні, спеціальні чи дотичні виклики.

Результати дослідження. У попередніх працях нами доводилось, що механізм правового регулювання не є пережитком минулої епохи. Він як комплексна категорія правознавства є ефективним засобом втілення в життя людиноцентристської концепції права. Механізм правового регулювання – це єдина система правових та неюридичних засад (які тісно пов'язані з правом), за допомогою яких здійснюється результативне впорядкування суспільних відносин та подолання перепон, які стоять на шляху задоволення інтересів суб'єктів права.

Це стосується позитивних інститутів теорії права, які нам дістались у спадок від попередньої епохи, провідним з яких є комплексний інститут права – механізм правового регулювання. Вперше він системно був проаналізований у монографії (1966 р.) професора С.С. Алексєєва (1924–2013). Якщо б з цієї праці викинули б комуністичне нашарування та прославляння комуністичного режиму, то в той час монографія ніколи б не вийшла у друк. Але більшість її положень залишається актуальною і для сьогодення.

© МУРАШИН О.Г. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри теорії права та міжнародної інформації (Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»)

На наш погляд, хибною є думка тих вчених-юристів, які відмовляються від комплексної категорії «механізм правового регулювання», зосередивши свою увагу на «правових відносинах» та «юридичному акті». Не заперечуючи такий гармонійний двочленний правовий ланцюг треба відзначити, що він є не повним та не може претендувати на вирішення усієї динаміки права, залишаючи за його межами значну кількість найбільш важливих суспільних відносин, що вимагають правового забезпечення. Усе це може привести до порушення прав і свобод громадян.

На думку С.С. Алексєєва, процес правового регулювання складається з трьох основних стадій: перша стадія – це регламентування суспільних відносин, що потребують правового опосередкування; друга стадія – дія юридичних норм, внаслідок чого виникають, змінюються або припиняються правові відносини; третя стадія – реалізація суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, за якої правове регулювання досягає своїх адресатів [1].

Трьом стадіями процесу правового регулювання відповідають три основні елементи або частини його механізму: 1) юридичні норми; 2) правовідносини; 3) акти реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків. Ці елементи, зі слів С.С. Алексєєва, дістали назву «об'єктивні елементи механізму правового регулювання» [1].

Разом із трьома головними елементами механізму вчений вказував ще два елементи: по-перше, нормативні юридичні акти і, по-друге, правосвідомість та правову культуру. Причому два останні елементи дістали назву «суб'єктивні елементи механізму правового регулювання». Останнє, на що нам би хотілося звернути увагу, що С.С. Алексєєв не вважав, що запропоновані ним елементи об'єктивного і суб'єктивного характеру достатньо можуть забезпечити ефективність регулювання будь-яких суспільних відносин. Відповідно, вони можуть доповнюватися іншими спеціальними юридичними елементами [1].

Таким чином, класичними складовими змісту механізму правового регулювання, по-перше, є об'єктивні елементи: 1) юридичні норми; 2) правовідносини; 3) акти реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, та, по-друге, суб'єктивні елементи: 4) юридичні акти; 5) правосвідомість та правова культура.

При цьому, С.С. Алексєєв прозорливо визначав, що зазначений перелік може доповнюватися додатковими елементами.

На наш погляд, одним із елементів механізму правового регулювання є судові і правоохоронні органи, які забезпечують права, свободи та законні інтереси невіддільних фізичних і юридичних осіб.

Такий підхід ґрунтується на таких аргументах. Ні в кого не виникає сумніву, що невіддільним елементом механізму правового регулювання є правові відносини, які за структурою складаються з суб'єктів та об'єктів правовідносин, юридичного змісту та юридичних фактів. Первинним у цьому переліку є суб'єкти правовідносин як індивідуальних і колективних суб'єктів права, які беруть участь у правовідносинах: правоможна сторона – зобов'язальна сторона [2].

У другому випадку, коли таким суб'єктом є суб'єкт владних повноважень, який відповідно до законодавчо прописаної компетенції зобов'язаний забезпечувати права, свободи та законні інтереси невіддільних фізичних і юридичних осіб, надавати їм якісні адміністративно-сервісні послуги, виникає нова якість, яка в спеціальній юридичній літературі була розкрита професором В.Б. Авер'яновим як людиноцентриська теорія адміністративного права, згідно з якою публічна адміністрація має якнайповніше забезпечувати права, свободи та законні інтереси невіддільних осіб, а не інтереси держави [4; 5; 6].

На наш погляд, людиноцентриська теорія адміністративного права є придатною і для загальної теорії права, зрозуміло, що у більш широкому форматі. А саме не тільки публічна адміністрація, а й суд, і всі інші суб'єкти владних повноважень зобов'язані забезпечувати права, свободи та законні інтереси невіддільних осіб. Первинним у нашому переліку є система судів. І хоча вони в умовах сьогодення переживають не кращі часи болочого реформування, все одно майбутнє за ними.

Невіддільним елементом правового регулювання є суд – система вітчизняних судів та Європейського суду з прав людини, без яких говорити про ефективне відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян не доводиться [7]. Ще раз повторимо, що на сучасному етапі свого розвитку система судоустрою переживає не найкращий етап свого переформовування, проте є незаперечним те, що майбутнє за нею, у тому числі і в системі елементів правового регулювання [8].

Незважаючи на провідну роль суду в системі владних забезпечувальних суб'єктів права, не можна знімати з порядку денного й адміністративне забезпечення та відновлення порушених чеснот невіддільних осіб. У минулу епоху провідну роль відігравала Прокуратура України, зараз це Національна поліція та інші підрозділи МВС України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба України, Національна гвардія України, інші правоохоронні підрозділи та органи виконавчої влади місцевого самоврядування, а також деякі громадські організації

Висновки. Отже, до оновленої конструкції елементів механізму правового регулювання варто віднести: 1) юридичні норми; 2) юридичні факти; 3) суб'єкти владних повноважень, які забезпечують (захищають), права, свободи та законні інтереси невіддільних осіб; 4) правовідносини; 5) акти реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків; 6) юридичні акти; 7) законність; 6) правосвідомість та правову культуру.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве : [монография] / Сергей Сергеевич Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1966. – 187 с.
2. Мурашин О.Г. Загальна теорія держави та права : [підручник] / Олександр Геннадійович Мурашин. – К. : Університет «Україна», 2014. – 584 с.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – 290 с.
4. Авер'янов В.Б. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції / Вадим Борисович Авер'янов // Право України. – 2006. – № 5. – С. 11–17.
5. Авер'янов В.Б. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі Євроінтеграційних вимог / Вадим Борисович Авер'янов // Юридична Україна. – 2010. – № 3.
6. Авер'янов В.Б. Нова доктрина українського адміністративного права на етапі становлення / Вадим Борисович Авер'янов // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – № С. 11–17.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // Голос України від 10 січня 2001 р. – № 3.
8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст. 545.

УДК 347.73(091)

ХОХУЛЯК В.В.

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ПРАЦЯХ М.П. ЯСНОПОЛЬСЬКОГО

У статті розкривається зміст основних положень концепції бюджетної децентралізації, розробленої видатним вченим, представником науки фінансового права кінця XIX століття М.П. Яснопольським. Зроблено спробу охарактеризувати їх значення для розвитку вітчизняної фінансово-правової науки. Визначено можливість впровадження цих положень у світлі реформ фінансової та бюджетної системи, які проводяться сьогодні.

Ключові слова: бюджет, бюджетна децентралізація, географічний розподіл доходів та видатків, М.П. Яснопольський.

В статье раскрывается сущность основных положений концепции бюджетной децентрализации, разработанной выдающимся ученым, представителем науки финансового права конца XIX века Н.П. Яснопольским. Дана характеристика ее значения для развития отечественной финансово-правовой науки. Определена возможность внедрения данных положений в свете осуществляемых сегодня реформ финансовой и бюджетной систем.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная децентрализация, географическое распределение налогов и расходов, Н.П. Яснопольский.

The article reveals the contents of the main provisions of the concept of fiscal decentralization developed by outstanding scientists, representatives of science finance the end of the nineteenth century N. P. Yasnopolski. An attempt to describe their importance for the development of domestic financial and legal science. The possibility of implementing these provisions in the light of the reform of financial and budgetary systems, which are hold today.

Key words: budget, fiscal decentralization, geographic distribution of revenues and expenditures, N. P. Yasnopolski.

© ХОХУЛЯК В.В. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права (Чернівецький юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»)